

GNOZEOLOGICKÉ A SOCIÁLNE KORENE SUBJEKTIVIZMU

IVAN KABYKA

Jedným z dôležitých problémov, ktoré stavia život pred filozofiu, je odhalenie dialektiky poznania sociálnych procesov. Na rozdiel od prírody, ktorá sa vyvíja podľa objektívnych, živelne pôsobiacich zákonov, spoločnosť je zložitou dialektickou jednotou objektívnych i subjektívnych faktorov. Zákony spoločenského vývinu sú zákonmi veľkých máš ľudí, ktorí sa zaoberajú materiálnou a duchovnou výrobou, disponujú vedomosťami, vôľou, kladú si určité ciele a vstupujú do mnohostranných vzájomných vzťahov. Ľudia teda vystupujú v jednom vzťahu ako objektívny, v druhom vzťahu ako subjektívny faktor spoločenského vývinu.

Zložitý vzájomný pôsobenie medzi objektívnymi podmienkami života ľudí a ich cieľavedomou činnosťou, medzi materiálnou praxou a poznaním nezriedka vedie k absolutizácii jednej či druhej stránky tohto procesu. A to vedie buď k objektivismu, alebo k subjektivismu v poznaní. Ani jeden ani druhý neodráža pravdivo skutočnosť. Z metodologického hľadiska predstavujú varianty metafyziky a fungujú ako antipódy materialistickej dialektiky. Subjektivismus a objektivismus ako rozvinuté teoretické princípy sú za kapitalizmu hlavnými súčasťami buržoázneho a maloburžoázneho svetonázoru. Za socializmu subjektivismus a objektivismus sa stretávajú ako zvláštne odbočenia od vedeckého, dialektikomaterialistického poznania skutočnosti. V súčasnosti, v období boja medzi socialistickým a kapitalistickým systémom, v období vyostrenia triedneho boja proletariátu s buržoáziou, v období vedecko-technickej revolúcie rastie úloha subjektívneho faktoru v živote spoločnosti. Buržoázni filozofi, „marxológovia“, revizionisti špekulujú o zložitosti týchto javov. Preto

nadobúda veľký význam úloha skúmať „vzájomné vzťahy objektívnych a subjektívnych faktorov spoločenského vývinu“ (1, 13), vyvrátenie antimarxistických prekrúcaní ich vzájomného pôsobenia, ktoré sa prejavujú ako subjektivismus a objektivismus. Ako zdôraznil akademik P. N. Fedosejev, „nijaký nový krok vo vedeckom poznaní spoločnosti nie je mysliteľný bez boja proti subjektivistickým a objektivistickým koncepciám, bez boja, v priebehu ktorého sa nevyhnutne odhalujú nové problémy, nové aspekty prístupu ku skúmaniu spoločenských procesov“. (2, s. 12)

Žiaľ, tak vo výukovo-metodickej, ako aj vo vedeckej literatúre sa nedostatočne analyzujú sociálne a gnozeologické korene subjektivismu a objektivismu. Ani v jednom z filozofických slovníkov, ktoré vyšli v posledných rokoch, niet hesla venovaného subjektivismu. Pokúsime sa preto v tejto stati preskúmať neudržateľnosť teoretických základov subjektivismu.

Subjektivismus v najvšeobecnejšej forme možno charakterizovať ako jednu z foriem omylu. Na úspešnú praktickú činnosť ľudí potrebujú správne, pravdivé vedomosti. No hľadanie pravdy je vždy spojené s prekonávaním omylov. Pravda a omyly sú polárnymi protikladmi, ktoré sú dialekticky vzájomne späté a navzájom sa prenikajú. Preto už starogrécki myslitelia (Platón, Aristoteles a iní) pokúšali sa rozhraničiť pravdu a omyl, nájsť príčiny omylu. Tak Platón rozlišoval „lož v slovách“ ako podvod, klamstvo a „lož v ume“ ako mýlku.

Antickí skeptici videli prameň omylov v samom človeku ako v subjekte poznania. Filozof Protagoras povedal: „Človek je mierou všetkých vecí.“ Podľa Protagora každý človek oceňuje veci podľa seba.

Preto je toľko názorov na istú vec, koľko ľudí ju vníma. Z tohto dôvodu sa tvrdilo, že o podstate vecí nemožno povedať nič určitého, a objektívne poznatky neexistujú. (3, s. 14) Správne poukazujúc na relativnosť, subjektívnosť poznania, na závislosť zmyslových obrazov od telesného usporiadania ľudí, skeptici dospeli k popieranu možnosti hodnoverných poznatkov všeobecne.

V novoveku vyslovil zaujímavé poznámky o prameňoch nepresného odrazu skutočnosti Francis Bacon. Žiadal vyhýbať sa štyrom „ilúziám“, ktoré rodia omyly v poznaní. Sú to ilúzie „rodu“, „jaskyne“, „trhu“ a „divadla“. „Ilúzie rodu majú svoj základ v samej podstate človeka... Ľudský rozum sa podobá nerovnému zrakadlu, ktoré primiešajúc k podstate veci svoju podstatu, odráža veci pokrivené a znetvorene. Ilúzie jaskyne sú omylmi jednotlivých ľudí.“ (4, s. 196—197) Ilúzia trhu je spojená s tým, že ľudia dávajú slovám často rozličný zmysel. Ilúzia „divadla“ sú omyly, ktoré vznikajú nekritickým prijímaním predchádzajúcich lživých tvrdení.

V tom istom čase v prácach predmarxistických filozofov sa pripomínali aj niektoré sociálne korene omylov. Francúzsky filozof Montaigne napr. napísal: „Keďže ľudia v dôsledku nedokonalosti svojej podstaty nemôžu sa uspokojiť s kvalitnou mincou, nech medzi nimi obieha aj falošná! Tento prostriedok uplatňovali rozhodne všetci zákonodarcovia, a niet ani jedného štátneho zriadenia, zbaveného prímеси takých či iných bombastických nezmyslov alebo lží, nevyhnutných na to, aby zakladali uzdu ľudu a držali ho v porobe.“ (5, s. 138) Ludwig Feuerbach konštatoval, že v palácoch myslia inakšie než v chatrách.

V dejinách filozofie Hegel prvý vysvetlil dialektiku pravdy a omylu. Cesta k poznaniu vedie cez nepoznanie. Vedieť, čo je omyl, znamená poznať pravdu. Každá pravda je v tej či onej miere spojená s omylom a omyl zasa obsahuje prvky pravdy. (6)

Hegel kritizuje subjektivizmus z pozícií objektívneho idealizmu. Podľa Hegla filozofická kritika sa má obrátiť proti tým, ktorí zatvárajú ideu filozofie do škrupiny osobného vkusu alebo chybných princípov. Jedna vec je individuálnosť, ktorá prispieva k prejavu objektívnej idey, iná vec je subjektivizmus, znetvorujúci pravdu. (7, s. 47—48) V. I. Lenin vysoko vyzdvihoval Heglove kritické poznámky o postupe niektorých vedcov, ktorí podriaďujú fakty teoretickým tvrdeniam. (8, s. 192) No hoci Hegel kritizoval subjektivizmus, sám sa ho nedokázal zbaviť, čo sa prejavilo v absolutizácii ním vytvoreného filozofického systému.

Subjektivizmus vo forme subjektívneho idealizmu kritizovali z materialistických pozícií Ludwig Feuerbach, Nikolaj Černyševskij, Alexander Gercen a iní. Najhlbšie a najvšestrannejšie kritizovali subjektivizmus vo svojich prácach Karol Marx, Fridrich Engels a V. I. Lenin.

V prácach *Svätá rodina* a *Nemecká ideológia* K. Marx a F. Engels poukázali na neopodstatnenosť, subjektivizmus názorov mladoheglovcov, ktorí absolutizovali úlohu subjektívneho faktoru, jednotlivých osobností vo vývine spoločnosti. K. Marx a F. Engels ostro kritizovali aj Maxa Stirnera, ktorý sa pokúšal pokladať individualizmus, egoizmus meštiaka za charakteristický znak vedomia všetkých ľudí. „Stirner — napísali Marx a Engels — nafukuje panujúce vedomie... rozťahuje ho z jeho bezprostredného okruhu pôsobenia a povyšuje ho na normálne vedomie »ľudského života«.“ (8, s. 14)

Marx zdôrazňoval, že subjektivizmus vzniká nevyhnutne tam, kde je v niečom ohraničená možnosť „...hovoriť jazykom samého predmetu...“ a kde nie je zaručená „... tá univerzálna nezávislosť myslenia, ktorá sa vzťahuje na každú vec tak, ako to vyžaduje podstata samej veci“. (14, s. 7)

V. I. Lenin vstúpil do revolučného pohybu vtedy, keď idey marxizmu iba začali prenikať do Ruska. Leninovou zá-

sluhou bolo predovšetkým to, že k revolučnému boju pristupoval ako vedec. Keď sa zoznámil s ruským revolučno-osloboditeľským pohybom, prišiel k záveru, že teória a prax národníkov a iných maloburžoázných revolucionárov, založená na subjektívno-idealistickom prístupe ku skutočnosti, je nevedecká, odsúdená na nevyhnutnú porážku, že jedinou správnu teóriou revolučného pretvorenia Ruska a celého sveta je marxizmus. Cez celú Leninovu činnosť sa ako červená niť tiahne boj za vedecký, dialektikomaterialistický prístup k sociálnemu životu, k prírode, boj proti všetkým prejavom subjektivismu, voluntarizmu a iných nevedeckých metód.

Lenin poukázal na metodologickú neudržateľnosť subjektivismu ešte koncom minulého storočia v takých prácach ako *Kto sú priatelia ľudu a ako bojujú proti sociálnym demokratom?*, *Ekonomický obsah národníctva a jeho kritika v knihe občana Struveho*, *K charakteristike ekonomického romantizmu*. Ideológ liberálneho národníctva N. Michajlovskij a iní rozpracovali subjektívnu metódu ako prostriedok na pretváranie spoločnosti. Jej podstata spočívala v popieraní prírodno-historického charakteru spoločenského vývinu a vo vyzdvihovaní osobností (hrdinov) ako tvorcov histórie.

V. I. Lenin dokázal, že chyba prívržencov tejto metódy spočíva v tom, že vôbec nepochopili, obišli najväčší výtvarný sociálneho myslenia 19. stor. — materialistické chápanie histórie, rozpracované Marxom a Engelsom. Marxizmus vyčlenil zo súhrnu spoločenských vzťahov výrobné vzťahy ako materiálny základ každej spoločnosti, poukázal na ich objektívny charakter, nezávislý od vôle a vedomia ľudí, a tým postavil aj sociológiu na vedeckú pôdu. Subjektivisti videli prameň sociálneho vývinu v motívoch, úmysloch osobností. „... Uvažujúc o »osobnosti« — napísal V. I. Lenin — subjektivisti určili obsah tohto pojmu (t. j. »úmysly a city« tejto osobnosti, jej sociálne pôsobenie) a priori, t. j. podstrčili svoje utópie namiesto »skú-

mania sociálnej skupiny«. Subjektivistinárodníci... vychádzajú vo svojich úvahách z »ideálov«, nepremýšľajúc vôbec o tom, že tieto ideály by mohli byť iba známym odrazom skutočnosti, že ich preto treba nevyhnutne preverovať faktami, zredukovať na fakty.“ (10, s. 435)

Subjektivismus vo filozofii i vo vedekom poznaní kritizoval V. I. Lenin v *Materializme a empiriokriticizme*, *Filozofických zošitoch* a v iných prácach.

Gnozeologické korene subjektivismu sú spojené so zložitým procesom poznania ako protirečivou jednotou subjektívneho a objektívneho. Dialektika medzi subjektom a objektom, medzi subjektívnym a objektívnym v poznaní bola kameňom úrazu pre mnohých bádateľov. Už dávnejšie sa konštatovalo, že keď starogrécki skeptici určili závislosť poznania od subjektu, dospeli k popieraniu možnosti získavať objektívne poznatky o svete všeobecne. Immanuel Kant taktiež nedokázal rozriešiť problém vzťahu medzi poznaním a objektívnymi vecami. „Konečný, prechodný, relatívny, podmienený charakter ľudského poznania (jeho kategórií, príčinnosti atď.) — napísal Lenin — Kant považoval za subjektivismus, a nie za dialektiku ideí (samej podstaty), odtrhnúc poznanie od objektu.“ (8, s. 189) Ani ruskí a zahraniční machisti nedokázali zvládnuť tento problém, ako to skvelým spôsobom ukázal V. I. Lenin vo svojej práci *Materializmus a empiriokriticizmus*. Hoci správne určili, že poznanie závisí od subjektu, že je to druh subjektívnej činnosti ľudí, machisti dospeli nakoniec k popieraniu existencie objektívnej pravdy. A to už bol subjektivismus. „Bogdanovovo popieranie subjektívnej pravdy — napísal V. I. Lenin — je agnosticismus a subjektivismus.“ (11, s. 124).

Subjektivismus rovnako na teoretickej, ako aj na empirickej úrovni bol vždy spojený s absolutizáciou tých či iných stránok subjektívneho v poznaní. Absolutizácia subjektívneho a jeho povýšenie na všeobecne filozofický princíp vedie k subjektívnemu idealizmu. Podobná operácia s objektívnym

v poznaní, za podmienky jeho odtrhnutia od materiálnej skutočnosti, je teoretickým zdrojom objektívneho idealizmu. Z toho vyplýva aktuálnosť vedeckej analýzy, čo je v poznaní subjektívne a čo objektívne. Tento problém sa dočkal svojho riešenia predovšetkým v učení V. I. Lenina o objektívnej, relatívnej a absolútnej pravde.

V. I. Lenin ukázal, že ak sú naše poznatky pravdivé, majú subjektívnu formu, ale objektívny obsah. Obsahom ľudských poznatkov je objektívna realita, t. j. hmota.

Objektívna pravda — napísal V. I. Lenin — je taký obsah ľudských predstáv, „ktorý nezávisí od subjektu, nezávisí ani od človeka, ani od ľudstva...” (11, s. 123) Objektívna pravda sa dosahuje v procese vývinu poznatkov cez relatívne pravdy k absolútnej pravde. V. I. Lenin odhalil, že machisti nepochopili dialektiku vzťahu medzi relatívnou a absolútnou pravdou. Machisti skúmali naše poznatky iba ako relatívne a dospeli k relativizmu, ktorý je jednou z foriem subjektivismu.

Subjektívna stránka poznania spočíva v tom, že naše poznatky sú odrazom objektívnej reality, a proces odrazu prebieha v subjekte, v človeku. Výsledky poznania sa fixujú v pojmoch, kategóriách, ktoré sú produktom poznávacej a praktickej činnosti mnohých ľudských pokolení a jestvujú v myslení živých ľudí. V poznaní sa prejavujú individuálne vlastnosti poznávajúcej osobnosti: jej intelektuálne schopnosti, životná skúsenosť, stav zmyslových orgánov, zvláštnosti psychiky, sociálne postavenie, triedna príslušnosť atď. Slovom, pravda je vždy subjektívna z hľadiska svojej formy a objektívna z hľadiska svojho obsahu.

Je zle, alebo dobre, že naše poznatky sú objektívne z hľadiska svojej formy? Na túto otázku nemožno dať jednoznačnú odpoveď. Všetko závisí od toho, aký je ten, ktorý poznávajúci subjekt a v akých sociálnych podmienkach žije a pôsobí. V umení a vedeckej tvorbe má veľký význam to, čo sa nazýva vlastným videním sveta. Tvorivá osobnosť žije v tom istom sociál-

nom a prírodnom prostredí ako aj ostatní ľudia (ak neberieme do úvahy vedecký experiment), no pozoruje v tomto prostredí také javy a podáva ich v takých formách, že výsledky tejto činnosti sú novými krokom vo vedeckom a umeleckom osvojovaní skutočnosti. Nedostatok mnohých umelcov a vedeckých pracovníkov spočíva neraz v nedostatku subjektívnosti takéhoto druhu.

No osobnosť môže disponovať aj takými zvláštnosťami intelektu, svetonázoru, skladby psychiky atď., ktoré jej sťažujú správne poznanie a za istých okolností plodia omyly. Vzniká situácia, keď poznanie sa stáva subjektívnym nie iba z hľadiska svojej formy, ale aj z hľadiska svojho obsahu. Do obsahu poznatku sa vnášajú predstavy, zdanlivé sa prijíma za reálne existujúce, želané za skutočné, možnosť za skutočnosť a pod. Jednou z foriem takéhoto omylu je subjektivizmus.

Prítomnosť subjektívnej stránky v poznaní však jednoznačne nepredukuje vznik subjektivismu.

Gnozeologickým koreňom subjektivismu je absolutizácia subjektívneho na úkor objektívneho, relatívneho na úkor absolútneho, zveličené možnosti spätného pôsobenia vedomia na bytie, abstraktný, povrchný, jednostranný prístup k poznaniu. Potvrzuje to celá história ľudského poznania, ako aj súčasný duchovný život buržoáznej spoločnosti. Napr. existencialisti dospeli k subjektivismu cez absolutizáciu relatívnej samostatnosti duchovného sveta jednotlivcej osobnosti a jeho protikladu voči vonkajšiemu svetu, logickí pozitivisti zasa cez absolutizáciu tendencie súčasného vedeckého poznania k formalizácii a znakovým systémom, revizionisti juhoslovanskej skupiny okolo Praxisu cez zveličenie aktivity subjektu v poznaní. Vystupujúc proti leninskému učeniu o objektívnej pravde, revizionista Markovič píše: „Obsah našich údajov nemôže byť »nezávislý od človeka a ľudstva« najmä preto, že tieto údaje a človek, ktorý stojí za nimi, sa zúčastňovali na formovaní onoho obsahu.” (12, s. 82)

Každá nová etapa rozvoja poznania zno-va nastoluje otázku o vzájomnom vzťahu subjektívneho a objektívneho v poznaní. Zdôrazňujúc úlohu subjektu v poznaní, Markovič skĺzol k subjektívnemu chápaniu pravdy. Ak Markovič kritizuje Lenina za jeho údajné nedocenenie subjektu v poznaní, druhý revizionista Marek považuje Lenina za voluntaristu a nazýva ho „vulká-nom revolučnej vášne, ktorý chce za urči-tých okolností dosiahnuť nemožné“, pri-sposobujúc teóriu „rozmachu svojej osob-nosti a požiadavkám svojich bezprostred-ných cieľov“. (13, s. 57) Tieto príklady nehovoria iba o teoretickej neudržateľnosti výpadov súčasných revizionistov proti marxizmu, ale aj o ich tendenčnosti, predpo-jatosti. A tu sa stretávame so sociálnymi koreňmi subjektivismu.

Poznanie obsahuje abstraktnú možnosť subjektivismu. Aby sa táto možnosť zme-nila na skutočnosť, je nevyhnutná sociálna zainteresovanosť v kultivovaní toho či iné-ho druhu omylu. V opačnom prípade omyl nezíska spoločenské uznanie a ostane iba osobnou vecou svojho autora. Poznanie je uspokojenie potrieb spoločensko-materiál-nej praxe v teoretickom osvojovaní sveta. Keď ľudia, poznávajú prírodu a spoloč-nosť, sledujú isté ciele, riadia sa určitými záujmami. Tieto ciele a záujmy môžu byť v súlade s pokrokovými tendenciami spo-ločenského vývinu, ale môžu im aj proti-rečiť. Reakčný triedny záujem a reakčné stanovisko osobnosti mení možnosť sub-jektivismu — a podobne aj iných typov omylov — na skutočnosť.

Práve preto za kapitalizmu, kde záujmy vládnúcej triedy — buržoázie — protirečia záujmom väčšiny národa, ako aj pokro-kovému vývinu spoločnosti, subjektivismus

sa zmenil na neoddeliteľnú súčasť buržoáz-neho idealistického svetonázoru. Na druhej strane v socializme, kde niet reakčných, vykorisťovateľských tried, stretávame sa iba s jednotlivými prejavmi subjektivistic-kého prístupu v poznaní, ktoré plodia ťaž-kosti poznávacieho procesu a nezavršenosť jednotlivých stránok socialistických spo-ločenských vzťahov v jednotlivých etapách ich vývinu.

Na základe toho, čo sme už povedali, možno vymedziť subjektivismus ako zriek-nutie sa objektívneho odrazu materiálnych a duchovných procesov vo vedomí ľudí. Je to taký stav poznania, keď je poznanie subjektívne nielen z hľadiska svojej formy, ale aj z hľadiska svojho obsahu. Subjekt-ivismus je zmesou objektívneho a subjek-tívneho, ak subjektívne prevláda nad ob-jektívnym v dôsledku tendenčnosti subjek-tu, nedostatočnosti poznatkov, jednostran-ného prístupu, morálno-psychologickej ne-dokonalosti, sociálnej ohraničenosti a pod. Subjektivismus sa môže prejavovať na úrovni jednotlivce osobnosti, sociálnej sku-piny, triedy. Formami subjektivismu sú skepticizmus, sofistika, eklektika, relativiz-mus, voluntarizmus a i. Najrozvinutejšou formou subjektivismu je subjektívny idea-lizmus. Z metodologického hľadiska je subjektivismus druhom metafyziky.

Aby sme mohli prekonať subjektivismus, musíme predovšetkým likvidovať so-ciálne podmienky, ktoré ho rodia, teda ka-pitalizmus. Aby sa v socialistickej spo-ločnosti ľudia nedopúšťali subjektívnych chýb v poznaní, treba široko kontrolovať teóriu spoločenskej praxe, vysvetľovať prak-tickú činnosť vedeckou teóriou a završo-vať, zdokonaľovať celý systém socialistic-kých spoločenských vzťahov.

LITERATÚRA

1. Rezolúcia ÚV KSSZ „O opatreniach pre ďalší rozvoj spoločenských vied a zvýšenie ich úlohy v budovaní komunizmu“. Komunist, 1967, č. 12.
2. FEDOSEJEV, P. N.: Kritika V. I. Leninym subjektivismu i objektivismu. Voprosy filo-sofii, 1970, č. 5.
3. GONČARUK, S. O.: O skeptikach i skepticizme. Moskva 1967.
4. BACON, F.: Nové organon. Bratislava 1974.
5. MONTAIGNE, M.: Skúsenosti. Antológia svetovej filozofie. Moskva 1970.

6. HEGEL, G. W. F.: *Fenomenológia ducha*. Praha 1960.
7. GULYGA, A.: *Hegel*. Moskva 1970.
8. LENIN, V. I.: *Filozofické zošity*. Spisy 21, Bratislava 1963.
9. MARX, K. — ENGELS, F.: *Nemecká ideológia*. Spisy 3, Praha 1958.
10. LENIN, V. I.: *Spisy 1*. Bratislava 1953.
11. LENIN, V. I.: *Materializmus a empiriokriticizmus*. Spisy 14, Bratislava 1959.
12. VYSLOBOKOV, A. D.: *Leninskaja teorija ožraženija i jejo sovremennye kritiky*. Moskva 1971.
13. ODUJEV, S. V.: *Leninskoje filosofskoje nasledije i sovremennij revizionizm*. Voprosy filosofii, 1972, č. 3.
14. MARX, K. — ENGELS, F.: *Spisy 1*. Praha 1956.

FORMOVANIE SOCIALISTICKÉHO SPÔSOBU ŽIVOTA A VEDECKOTECHNICKÁ REVOLÚCIA

IGOR ŠKORICA

Zákonný proces vývoja ľudstva k socializmu a komunizmu je v súčasnej etape charakterizovaný bezprostredným vzťahom k vedeckotechnickej revolúcii. Ide totiž o to, že práve pokrok vo vede a technike pomáha vytvárať objektívne podmienky a predpoklady, ktoré sú nevyhnutné pre úspešné formovanie materiálno-technickej základne komunizmu a uskutočnenie zásadných sociálnych zmien v záujme harmonického rozvoja osobnosti. Inými slovami, vedeckotechnická revolúcia je teda späť nielen s rozvojom vedy a techniky, ale aj s rozvojom osobnosti.

Súčasný vývoj spoločnosti je stále viac determinovaný vedeckotechnickou revolúciou. V tejto súvislosti je aktuálne zdôrazniť, že ak za kapitalizmu vedeckotechnická revolúcia ešte viac prehľbuje nerovnomerný spoločenský vývoj, odhaľuje jeho bezperspektívnosť a ohraničenosť, pričom zároveň poukazuje na jeho diametrálne protiklady, v podmienkach socialistickej spoločnosti vedeckotechnická revolúcia, založená na kvalitatívne celkom iných výrobných vzťahoch, umožňuje dosiahnuť v spoločnosti rýchly rast výroby a uskutočnenie hlbokých pozitívnych zmien vo všetkých oblastiach života.

V našej literatúre, ako aj v literatúre bratských socialistických krajín existuje množstvo definícií vedeckotechnickej revolúcie. Myslíme si, že jedna z najvýstižnej-

ších je definícia P. N. Fedosejeva, ktorý píše, že „vedeckotechnická revolúcia je vo svojom základe zásadná kvalitatívna zmena výrobných síl ako výsledok premeny vedy na vedúci faktor rozvoja spoločenskej výroby“. (1, s. 5)

Problematica vedeckotechnickej revolúcie je dialekticky spätá s problematikou spôsobu života. Vedecké, na marxisticko-leninskej metodológii postavené skúmanie danej problematiky je v súčasnom období o to dôležitejšie, že práce a výskumy v tejto oblasti sa začali fakticky iba nedávno. Filozofická kategória spôsobu života sa v súčasnosti dostáva stále viac do centra pozornosti. Je charakterizovaná ako jedna z dôležitých oblastí života spoločnosti, zahrnujúca celú existenciu ľudí mimo ich výrobnú a spoločensko-politickú činnosť, hmotné i kultúrne prostredie, v ktorom prebieha uspokojovanie materiálnych a duchovných potrieb. Charakter životných podmienok a prostriedky uspokojovania životných potrieb určujú spôsob výroby, závisia od jeho zmien. Okrem toho sa v spôsobe života hlboko odrážajú obyčaje, mravy, ľudové tradície, triedne rozdiely, rozdiely medzi mestom a dedinou, postavenie ženy v spoločnosti, národnostné rozdiely, ideológia spoločnosti a jej kultúra.

Vplyv vedeckotechnickej revolúcie na socialistický spôsob života sa prejavuje v najrôznejších smeroch. Pre nás sú za-